

Araştırma

*Makale Geliş Tarihi: 25.12.2017
Makale Kabul Tarihi: 16.03.2018*

LİSELİ ERGENLERDE ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARININ CİNSİYET, GELİR DÜZEYİ VE EBEVEYN EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İNCELENMESİ ¹

Investigation of Childhood Abuse Experiences of High School Adolescents According to Sex, Income Level and Parental Education Status

Tuğba TÜRKKAN*

Hatice ODACI**

*Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

**Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada farklı lise türlerinde öğrenim gören ergen bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumuna göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma grubunu farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan 382 kız (%54.3), 321 erkek (%45.7) olmak üzere toplam 703 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmış olup, Mann Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, erkeklerin cinsel kötüye kullanım puanı ortalamaları kızların cinsel kötüye kullanım puan ortalamalarına göre ve erkeklerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamaları kızların duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarına göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantılarından duygusal kötüye kullanımın gelir düzeyine dayalı olarak farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim durumuna ve baba eğitim durumuna dayalı olarak farklılık göstermediği bulgulanmıştır. Elde edilen bulgular, literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarının ergen bireylerin çocukluk örselenme yaşantılarına maruz kalma durumlarının belirlenmesi ve bu kapsamda önleyici çalışmaların yapılması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk çağı örselenme yaşantıları, lise öğrencileri, cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi.

¹"Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişkiler" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

This study aims to investigate the childhood abuse experiences of adolescents' who are educated in the different types of high schools in terms of their gender, income level and parental education status. The study group for the research consists of 703 students who are studying at different types of high schools; 383 of which is girls (54.3%) and 321 of which is boys (45.7%). The data was collected by using a personal information form prepared by researchers and Childhood Trauma Questionnaire. In data analysis, SPSS 22.00 was used; Kruskal Wallis test and Mann Whitney U test analysis techniques were applied. It can be concluded that the average sexual abuse scores of males were found to be significantly higher according to the girls' sexual abuse average scores and the average of males' emotional abuse scores were significantly higher than the girls' emotional abuse score averages. It has also been found that emotional abuse from childhood traumatic experiences varies based on income level.

It was found that childhood traumatic experiences did not differ according to parental education status. The findings are discussed in the light of literature information. It is thought that the results of this research will contribute to the determination of the cases of childhood abuse experiences of the adolescents and to plan the preventive activities in this context.

Key Words: *Childhood abuse experiences, high school students, gender, family income level, parental education status.*

GİRİŞ

Çocukluk yaşamın temel bir aşamasıdır, bireyin gelecekteki hayatının temellerini oluşturması ve kişiliğin şekillendiği dönem olması açısından oldukça önemlidir. Bireylerin sağlıklı bir kişilik oluşturması ve toplumda işlevsel olabilmesi, çocukluk yıllarında yaşadığı deneyimlere dayanır. Çocukluk dönemindeki olumsuz deneyimlerin ve istismar yaşantılarının sadece maruz kalınan zaman diliminde değil, yetişkin dönemde de sosyal, kişilerarası ve psikolojik problemlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

İstismar tanımı kolay olmayan bir kavramdır. Bunun nedenlerinden biri, çocuk ve istismar kavramlarının, toplumdaki topluma ve toplumların sosyokültürel düzeylerine bağlı olarak farklılık göstermesidir. Örneğin istismar olarak değerlendirilecek bir davranış, ebeveynler tarafından çocuğun saygılı, disiplinli ya da terbiyeli olması gibi gerekçelerle normal ebeveyn davranışı olarak nitelendirilebilmektedir. Tanım güçlüğünün kaynaklandığı bir başka neden de, çocuk istismarının, toplumlarda insana verilen değer ile yakından ilgili olmasıdır (Topçu, 2009). Çocuk istismarı, çocuğun bakımından sorumlu yetişkinler tarafından çocuğa yöneltilen, kültürel normlar ve profesyonel kişilerce çocuğun sağlık ve gelişimi açısından uygunsuz ve zarar verici oldukları saptanan davranışlar şeklinde (Taner ve Gökler, 2004) tanımlanmaktadır. Günümüzde istismar olgusunun toplumlar için önemli bir sorun olduğu söylenebilir.

Çocuğa yönelik istismar türleri; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal olmak üzere 4 grupta incelenebilir. En sık rastlanan, tanınması ve tanımlanması

en kolay istismar biçimi olan fiziksel istismar; "bir çocuğun gelişim ve fonksiyonlarında sürekli bozukluklar ve yaralanmalara neden olan, çocuğa acı veren ve kaza dışı meydana gelen, insanın çocuğa yönelttiği şiddet" olarak tanımlanmaktadır (Finkelhor ve Korbin, 1988). Fiziksel istismarın çocuğa karşı bir disiplin yöntemi olarak uygulanması ve bu uygulamaların kültürel normlarca kabul görmesi, bu istismar türünün yaygın olarak görülmesine neden olmaktadır. Oysa ki çocuğa yönelik şiddet davranışları, bedensel yaralanmalardan uzun süreli psikiyatrik bozukluklara kadar birçok zararlı etkiye sahiptir.

Duygusal istismar, "Çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi, sevgi ve bakımdan yoksun bırakılarak psikolojik zarara uğratılması durumu" olarak (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009) ifade edilmektedir. Bu istismar türü, genellikle çocuğun yakın çevresinde bulunan kişi veya kişilerin gerçekleştirdiği, çocuğun duygusal gelişimini engelleyen ve kişiliğini zedeleyen eylemler olarak (Yarar ve Yarış, 2011) ele alınmaktadır. Çocuğun aşağılanması, görmezden gelinmesi, korkutulması, tehdit edilmesi, başkaları ile olumsuz yönde karşılaştırılması, yeteneklerinin önemsenmemesi, yok sayılması duygusal istismar örneklerindedir (Norman vd., 2012).

Çocuk cinsel istismarı; cinsel doyum sağlamak üzere, bir erişkinin güç ve tehdit kullanarak, henüz cinsel gelişimini tamamlamamış çocukla cinsel ilişkiye girmesi şeklinde ele alınmaktadır (Finkelhor ve Korbin, 1988). Cinsel istismar farklı biçimlerde örneğin; cinsel içerikli konuşmalar, teşhircilik, röntgencilik, cinsel amaçlı dokunma ve okşama, pornografik yayınlara konu etme, fuhuş, müstehcenlik, ırza geçme, şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Çeçen, 2007). Cinsel kötüye kullanma oranlarının her yaş grubunda tahminlerden daha yüksek olduğu, toplumlarda sık rastlanan bir olgu olmasına karşın çoğu zaman gizli kaldığı bildirilmektedir (Özdemir ve Celbis, 2012). Bu eylemlerin büyük bölümünün aile üyeleri ya da aileye yakın kişiler tarafından yapıldığı (Bahar ve diğ., 2009) belirtilmektedir.

En yaygın çocuk istismarı türlerinden biri olan ihmal, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocuğun gelişimi için ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamaması ya da bu gereksinimleri dikkate almaması şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 2002). Diğer istismar türlerine göre daha göreceli olduğundan tanısı zordur. İhmal ve istismarı ayıran en temel nokta ihmalin pasif, istismarın ise aktif bir davranış şekli olmasıdır. Çocuğun karşılaştığı bazı sağlık ve sosyal sorunlarını görmezden gelmek, doğal karşılamak veya sorun olarak görmemek çocuk ihmalidir. Özellikle gelişimsel gecikme problemi bulunan, kişilerarası

ilişkilerinde uyumsuzluk yaşayan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlandırılmayan çocuklarda ihmal olgusu akla getirilmelidir (Topbaş, 2004).

Çocukluk dönemindeki ihmal ve istismar yaşantıları çocuğun sağlığına ve gelişimine zarar veren; çocukta yaşam boyu kalıcı izler bırakan bir halk sağlığı sorunudur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocukluk örselenme yaşantıları ile yetişkin dönemdeki obezite, migren, kronik ağrı gibi bedensel hastalıklar, travma sonrası stres bozukluğu (Zlotnick vd., 2008; Kendall-Tackett, 2002), madde kullanım bozukluğu (Norman ve diğ., 2012; Smith, Ireland ve Thornberry, 2005; Putnam, 2003), kişilik bozuklukları (Lubin, Johnson ve Southwick, 1996), yeme bozuklukları (Afifi, 2012), somatizasyon bozukluğu (Sesar, Simic ve Barisic, 2010) gibi çeşitli ruhsal bozukluklarla arasında ilişki olduğu görülmektedir. Kaygı bozuklukları ve depresyon ile çocukluk istismar yaşantılarının ilişkisi ise özellikle vurgulanmaktadır (Clark, Thatcher ve Martin, 2010; Gladstone vd., 2004; Sesar ve diğ., 2010; Putnam, 2003; Kendall-Tackett, 2002). İfade edilen çalışmalar doğrultusunda, istismar olgusunun tüm toplumlarda ciddi bir sorun olduğu, çocukların bedensel, psikososyal ve bilişsel gelişimini olumsuz etkilediği ve etkilerin uzun süreli olabileceği söylenebilir.

Güçlü, sağlıklı ve uzun vadeli yaşayacak bir toplum oluşturmanın ilk şartlarından biri geleceğin büyükleri olan bugünün çocuklarının psiko-sosyal, fizyolojik ve cinsel açıdan suistimal ve istismardan uzak ve sağlıklı olarak yetiştirilmesinden geçtiği düşünülmektedir. Özellikle son yıllarda bu olgudaki artış ile birlikte, Türkiye’de yapılan akademik ve bilimsel çalışmaların sayısının yeterli düzeyde olmadığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı, lise düzeyinde öğrenim görmekte olan ergen bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, algılanan gelir durumu ve ebeveyn (anne-baba) eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Çalışmanın sonuçlarının hem alan literatürüne hem de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında istismarın önlenmesine yönelik yapılacak çalışmaların planlanmasına katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

YÖNTEM

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme durumlarının cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumu gibi bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemeyi amaçlayan bu çalışma nicel araştırma yaklaşımına dayalı olarak düzenlenmiştir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, bazı sosyodemografik değişkenler (cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumu) açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet durumu değişkenine dayalı farklılıklarını belirlemek amacıyla Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Bununla birlikte çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir durumuna, anne ve baba eğitim durumuna dayalı farklılıklarını belirlemek amacıyla da Kruskal–Wallis testinden yararlanılmıştır.

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Türkiye' nin kuzeydoğu bölgesinde yer alan Gümüşhane ilindeki farklı okul türlerinden seçilmiş 9, 10, 11 ve 12. sınıf lise öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmaya katkı sağlamaya gönüllü 750 öğrenciye ölçme aracı verilmiştir ancak 703 ölçme aracının doğru ve eksiksiz bir şekilde doldurulduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların 382'si kız (%54.3) ve 321'i erkektir (%45.7). Katılımcılara ilişkin bazı tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma Grubuna İlişkin Bazı Tanımlayıcı Bilgiler

Faktör	Değişken	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	382	54.3
	Erkek	321	45.7

Gelir Düzeyi	Düşük SED	81	11.5
	Orta SED	585	83.2
	Yüksek SED	37	5.3
Anne Eğitim Durumu	Okur - Yazar Değil	32	4.6
	Okur – Yazar	32	4.6
	İlkokul Mezunu	383	54.5
	Ortaokul Mezunu	140	19.9
	Lise Mezunu	91	12.9
	Üniversite	23	3.3
	Yüksek Lisans – Doktora	2	0.3
Baba Eğitim Durumu	Okur - Yazar Değil	1	0.1
	Okur – Yazar	18	2.6
	İlkokul Mezunu	186	26.5
	Ortaokul Mezunu	191	27.2
	Lise Mezunu	203	28.9
	Üniversite	97	13.8
	Yüksek Lisans – Doktora	7	1.0

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmanın amacına uygun olarak sosyodemografik verileri toplamaya yönelik olarak araştırmacılar tarafından bir demografik bilgi toplama aracı hazırlanmıştır. Bu formda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve ebeveyn eğitim durumuna ilişkin sorular bulunmaktadır.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği: Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını taramaya yönelik geliştirilmiş olup 40 maddelik, 5'li likert tipi bir ölçektir. Yanıt seçenekleri (1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sıklıkla ve (5) çok sık olarak verilmiştir. Yüksek puanlar, o tür kötüye kullanımın çocukluk veya ergenlikte daha sık yaşandığını göstermektedir. Bernstein ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada Cronbach Alpha katsayısı 0.79– 0.94 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması madde bağımlısı bir grupta yapılmış ölçeğin fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olmak üzere dört alt ölçeğinin olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayıları 0.79 ve 0.94 arasında bulunmuş geçerlik ve güvenilirliği yüksek olarak saptanmıştır (Aslan ve Alparslan 1999). Özgün ölçekte fiziksel ya da duygusal kötüye kullanım puanları 23-115, duygusal ihmal puanları 21-105, fiziksel ihmal puanları 11-55, cinsel kötüye kullanım puanları 5-25 arasında değişmektedir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada ise ÇÖYÖ' den alınabilecek en alt puan 40, en üst puan 200, duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal alt ölçeği için bu değerler 19 ve 95, fiziksel

kötüye kullanım alt ölçeği için 16 ve 80, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği içinse 5-25'dir (Aslan ve Alparslan, 1999).

Verilerin Analizi

Analizlerden önce verilerin parametreye uygun olup olmadığı test edilmiştir. Kolmogorov-Smirnow testi sonuçları göz önünde bulundurulduğunda verilerin normal dağılıma uygun olmadığı belirlenmiştir. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarına ait Kolmogorow-Smirnow testi sonuçları Tablo 2'de belirtilmiştir. Ayrıca demografik değişkenlere bağlı olarak da verilerin homojenliği test edilmiş olup diğer değişkenlere bağlı olarak da normal dağılıma uygun olmadığı ($p<.05$) görülmüştür. Veri analizi teknikleri olarak çoklu doğrusal regresyon, Mann Whitney U testi Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır.

Tablo 2: Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Değişkenine Ait Kolmogorow-Smirnow Testi Bulguları

ÖLÇEK	N	\bar{X}	Ss	K-SMİRNOV Z	P
ÇÖYÖ	703	56.78	16.66	.157	.000

BULGULAR

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarında Cinsiyete Dayalı Farklılıklar

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyete dayalı farklılıkları incelemek amacıyla ilk olarak normallik varsayımı test edilmiştir. Gruplardaki katılımcı sayısı kızlarda 382, erkeklerde 321 olduğundan Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre çocukluk çağı örselenme yaşantıları cinsiyete dayalı olarak normal dağılım göstermemektedir. Bu nedenle çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyete dayalı olarak farklılıkları Mann Whitney U Testi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda erkeklerin cinsel kötüye kullanım puanı ortalamaları ($X=5.99$, $Ss=2.59$) kızların cinsel kötüye kullanım puan ortalamalarına ($x= 5.45$, $Ss= 1.78$) göre ve erkeklerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamaları ($x= 30.01$, $Ss= 9.70$) kızların duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarından ($x= 28.84$, $Ss= 10.61$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Sırasıyla; $U=127062.0$, $z=-4.27$, $p< .05$; $U= 126632.0$, $z=-2.92$, $p<.05$). Fiziksel kötüye kullanım açısından erkeklerin puan ortalamaları ($X=21.77$, $Ss=6.00$) kızların puan ortalamalarından ($X=21.64$, $Ss=7.61$) yüksek olmasına rağmen istatistiksel bakımdan anlamlı değildir ($U=129575.5$, $z=-1.83$, $p> .05$). (Tablo 3).

Tablo 3:Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Cinsiyete Dayalı Mann Whitney U Testi Bulguları

Değişken		N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	U	Z	P
Fiziksel kötüye kullanım	Kız	382	21.64	7.61	339.20	129575.50	-1.83	.067
	Erkek	321	21.77	6.00	367.23			
Cinsel kötüye kullanım	Kız	382	5.45	1.78	332.62	127062.00	-4.27	.000
	Erkek	321	5.99	2.59	375.06			
Duygusal kötüye kullanım	Kız	382	28.84	10.61	331.50	126632.00	-2.92	.003
	Erkek	321	30.01	9.70	376.40			

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarında Gelir Düzeyine Dayalı Farklılıklar

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının gelir düzeyine dayalı farklılıkları belirlemek amacıyla yapılan normallik testinde grubun normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu nedenle çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelir düzeyine dayalı farklılıklar Kruskal-Wallis testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarından duygusal kötüye kullanımın gelir düzeyine dayalı olarak farklılık gösterdiği bulgulanmıştır ($\chi^2(2, N=703)= 7.70, p= .021, p<.05$), (Tablo 4).

Tablo 4: Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Gelir Düzeyine Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken		N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	χ^2	Sd	p
Fiziksel Kötüye Kullanım	Düşük SED	81	22.32	7.55	374.09	4.02	2	.134
	Orta SED	585	21.60	6.48	353.61			
	Yüksek SED	37	21.94	11.17	294.07			
	Düşük SED	81	5.75	1.86	371.24	2.00	2	.368
	Orta SED	585	5.67	2.20	349.25			

Cinsel Kötüye Kullanım	Yüksek SED	37	5.91	2.89	353.30			
Duygusal Kötüye Kullanım	Düşük SED	81	30.86	10.87	386.32	7.70	2	.021
	Orta SED	585	29.30	9.99	352.14			
	Yüksek SED	37	27.37	12.04	274.65			

Belirlenen bu farklılığın nedenini belirlemek için yapılan analiz sonucunda gelir düzeyini yüksek belirtenlerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarının ($X= 27.37$, $Ss= 12.04$) gelir düzeyini düşük belirtenlerin duygusal kötüye kullanım puan ortalamalarından ($X= 30.86$, $Ss= 10.87$) daha düşük olması belirlenen bu farklılığın kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarında Anne Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklar

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim durumuna dayalı farklılıklarını incelemek amacıyla öncelikle normallik varsayımı test edilmiştir. Grupta yer alan katılımcıların 50'den az olduğu durumlarda verilerin dağılımını belirlemek amacıyla Shapiro-Wilk testi kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim düzeyine dayalı olarak normal dağılıma sahip olmadığını göstermektedir (okur-yazar değil, $S-W(32)=.00$, $p<.05$; okur-yazar, $S-W(32)=.00$, $p<.05$; ilkokul, $S-W(383)=.00$, $p<.05$; ortaokul, $S-W(140)=.00$, $p<.05$; lise, $S-W(91)=.00$, $p<.05$; üniversite, $S-W(23)=.00$, $p<.05$). Bundan dolayı çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim düzeyine dayalı farklılıklarını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis testinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne eğitim durumuna dayalı olarak farklılık göstermediği şeklindedir (fiziksel kötüye kullanım, $(x^2(6, N=703)= 8.63, p= .195, p> .05)$; cinsel kötüye kullanım, $(x^2(6, N=703)= 2.74, p= .840, p> .05)$; duygusal kötüye kullanım, $(x^2(6, N=703)= 7.34, p= .290, p> .05)$), (Tablo 5).

Tablo 5: Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Anne Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Değişken		N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	x^2	Sd	p
Fiziksel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	32	21.50	5.96	357.17	8.63	6	.195
	Okur yazar	32	22.59	7.12	388.08			

	İlkokul	383	21.62	6.52	352.71			
	Ortaokul	140	21.70	6.95	345.73			
	Lise	91	22.50	8.96	368.38			
	Üniversite	23	18.78	4.45	246.70			
	Yüksek lisans-doktora	2	22.50	3.53	461.50			
Cinsel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	32	5.34	1.15	327.18	2.74	6	.840
	Okur yazar	32	6.43	3.74	374.11			
	İlkokul	383	5.54	1.65	350.71			
	Ortaokul	140	5.72	2.13	356.96			
	Lise	91	6.13	3.40	354.02			
	Üniversite	23	5.86	2.70	343.30			
	Yüksek lisans-doktora	2	5.00	.00	294.00			
Duygusal Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	32	30.81	11.32	368.72	7.34	6	.290
	Okur yazar	32	30.34	9.41	391.86			
	İlkokul	383	29.18	9.94	351.01			
	Ortaokul	140	29.42	10.14	353.95			
	Lise	91	30.48	12.03	357.93			
	Üniversite	23	24.56	5.53	250.98			
	Yüksek lisans-doktora	2	30.00	9.89	392.00			

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarında Baba Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklar

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının baba eğitim durumuna dayalı farklılıkları belirlemek amacıyla yapılan normallik testinde grubun normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle çocukluk çağı örselenme yaşantılarının baba eğitim durumuna dayalı olarak farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarından baba eğitim durumuna dayalı olarak farklılıklaşmadığı bulgulanmıştır (fiziksel kötüye kullanım, ($\chi^2(6, N=703)= 6.28, p= .392, p> .05$); cinsel kötüye kullanım, ($\chi^2(6, N=703)= 2.12, p= .908, p> .05$); duygusal kötüye kullanım, ($\chi^2(6, N=703)= 7.30, p= .293, p> .05$)), (Tablo 6).

Tablo 6:Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Baba Eğitim Durumuna Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Değişken	N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	χ^2	Sd	p
----------	---	------	----	-----------	----------	----	---

Fiziksel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	1	24	0	523.00	6.28	6	.392
	Okur yazar	18	21.33	5.44	362.08			
	İlkokul	186	21.47	5.79	355.91			
	Ortaokul	191	22.27	7.27	372.40			
	Lise	203	21.47	6.99	343.68			
	Üniversite	97	21.68	8.36	324.54			
	Yüksek lisans- doktora	7	19.85	5.61	263.00			
Cinsel Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	1	5	0	294.00	2.12	6	.908
	Okur yazar	18	5.88	2.21	356.36			
	İlkokul	186	5.53	1.57	351.46			
	Ortaokul	191	5.61	1.87	354.09			
	Lise	203	5.83	2.74	348.62			
	Üniversite	97	5.93	2.64	359.97			
	Yüksek lisans- doktora	7	5	.00	294.00			
Duygusal Kötüye Kullanım	Okur-yazar değil	1	26	0	336.50	7.30	6	.293
	Okur yazar	18	28.94	9.89	345.72			
	İlkokul	186	29.80	9.42	373.66			
	Ortaokul	191	30.01	10.97	360.29			
	Lise	203	28.78	9.96	339.87			
	Üniversite	97	29.06	11.00	330.46			
	Yüksek lisans- doktora	7	24.14	7.10	218.86			

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın amaçları doğrultusunda lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumu gibi bazı demografik değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği çeşitli istatistiksel analizlerle araştırılmıştır. Elde edilen bulgular örselenme yaşantılarının cinsiyet ve gelir düzeyi gibi demografik değişkenlere göre farklılaştığı, ancak ebeveyn eğitim durumu değişkenleri açısından farklılık göstermediği şeklindedir.

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak için yapılan analizler sonucunda, erkeklerin duygusal ve cinsel örselenme türleri ortalamaları kızlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Çeçen Eroğul ve Türk, 2013; Erükçü, 2013; Göde ve diğ., 2000; Özen ve diğ., 2007). Erkek çocuklarının kızlara göre çocukluklarında daha hareketli ve özgür olmaları ve onların aile ve diğer sosyal çevre tarafından daha çok şiddet ve istismara maruz kalması ile sonuçlanabilir. Kız çocuklarının toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak uyumlu ve itaatkar rollerle yetiştirilmesi, davranışlar konusunda daha çok sınırlandırılması ve buna bağlı olarak erkeklerden daha farklı ve başta ailelerin davranışlarına uyum gösteren bir biçimde sosyalleşmesi istismara maruz kalma anlamında kızları erkeklere göre daha avantajlı kılıyor olabilir.

Ergenlerin cinsiyet özelliklerine göre cinsel istismara maruz kalma durumlarına bakıldığında; araştırmaya katılan erkeklerin cinsel istismar puan ortalaması kızlardan anlamlı derecede yüksek olduğudur. Literatür incelendiğinde, cinsel istismarın cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığıyla ilgili yapılan araştırmalarda farklı bulgular tespit edildiği gözlenmektedir. Berber-Çelik (2010) cinsel istismarın cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını bulgulamıştır. Olsson ve arkadaşları (2000) ise, Nikaragua'da kız ve erkeklerin 19 yaşından önce maruz kaldıkları cinsel istismar oranlarını araştırdıkları çalışmanın sonuçları; erkeklerin %20'sinin kızların ise %26'sinin cinsel istismar deneyimi yaşadıklarını, kızların erkeklere göre iki kat daha fazla tecavüze uğradıklarını ortaya koymaktadır. Priebe ve Svedin (2007) yaptıkları çalışmada, hayatının herhangi bir döneminde cinsel istismara uğramış 1962 lise öğrencisinin 1505'inin (% 76,7) kız, 457'sinin (% 23,3) erkek olduğunu bildirmişlerdir. Çocukluk çağı cinsel istismarı ile ilgili literatür incelendiğinde, bu çalışmanın bulgularına paralel çalışmaların da mevcut olduğu görülmüştür (Çeçen Eroğul ve Türk, 2013; Erükçü, 2013; Özen ve diğ., 2007). Bu araştırmadan elde edilen bu bulgu kalıp olarak bilinenin aksine erkek çocuklarında cinsel örselenme anlamında en az kızlar kadar risk altında olduğunu ortaya koymakta ve toplumsal olarak cinsel örselenme yaşantılarına açık ve korumasız hale geldiklerini göstermektedir. Bu nedenle ailelerin yalnızca kız çocuklarını koruma noktasında değil; erkek çocuklarını koruma noktasında da bilinçli ve erkek cinsel istismarının farkında olmaları ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Mevcut çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının alt boyutlarından olan fiziksel kötüye kullanımın cinsiyet değişkenine dayalı olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda ilgili literatüre bakıldığında fiziksel istismar yaşantılarının

cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili yapılan çalışmaların farklı sonuçlar ortaya koyduğu gözlenmektedir. Örneğin Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü tarafından Türkiye'nin 16 ilinde 50.473 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçları, çocuklarda fiziksel ceza alma bakımından cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir (Bilir ve diğ., 1991). Işıkhan ve Şenver Yıldırım (2006) ve Erükçü Akbaş (2014) araştırmalarında aile içinde erkeklerin kızlardan daha çok fiziksel istismara maruz kaldıklarını bulgulamışlardır. Oskay'ın (1991) Ankara'da 200 lise öğrencisi ile yaptığı araştırma sonuçları ise erkeklerin kızlardan daha çok fiziksel şiddete maruz kaldığını ortaya koymuştur. Zeytinoğlu ve Kozcu ise (1991) Ege Bölgesinde 767 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada fiziksel olarak istismar edilen çocukların %72'sinin erkek çocuklar olduğunu belirlemişlerdir. Cinsiyet ve fiziksel istismar arasındaki ilişki, araştırmalara göre değişmekle beraber şiddetin içselleştirildiği her ortamda hem kız hemde erkek çocuklarının risk altında olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan aile içi şiddet sorunları da çocukların aile içinde istismar edilmesi yönünden bir risk faktörü olarak ele alınabilir. Ayrıca birçok toplumda dayaağın bir disiplin yöntemi olarak görülmesi nedeniyle ebeveynlerin çocuğun disiplini ve terbiye edilmesi için fiziksel şiddete başvurduğu söylenebilir.

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarını gelir düzeyi değişkenine göre değerlendirmek amacıyla yapılan analizler sonucunda, duygusal kötüye kullanım boyutunda gelir düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın nereden kaynaklandığını belirlemek için yapılan analiz sonucunda; gelir düzeyini düşük olarak belirten ergenlerin, daha fazla duygusal istismar bildirdiği bulgulanmıştır. Literatüre bakıldığında, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelir durumu arasındaki ilişkiye ilişkin yapılan araştırmaların benzer sonuçlar ortaya koyduğu gözlenmiştir. Araştırma sonuçları, düşük gelir ve sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerin çocuklarının üst gelir gruplarına göre istismar yaşantıları açısından daha fazla örselendiğini göstermektedir (Aydın ve İşmen, 2003; Erükçü, 2013; Howe, 2005; İşmen, 2004; Machado ve diğ., 2007; Özen ve diğ., 2007; Zielinski ve Bradshaw, 2006). İstismar her toplum ve düzeyde karşılaşılan bir durum olmakla birlikte alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak, alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin düzenli gelire sahip olmama, düşük yaşam koşulları, ekonomik sıkıntılar ve sosyal destek eksikliği gibi stres yaşantıları nedeniyle çabuk sinirlenebildikleri, yaşadıkları sıkıntıyı birbirleri ile olan ilişkilerine yansıtabildikleri ve zaman zaman çocukla ilgili olmayan konularda bile çocuğa yönelik tepki geliştirip şiddet

uygulayabildikleri söylenebilir. Alt sosyo ekonomik düzeyde istismar vakalarının daha fazla görülmesinin bir nedeni de, bu düzeydeki ailelerde meydana gelen olayların çoğunun polise ve diğer kamu kuruluşlarına yansması olabilir. Orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde olay dışarıya pek yansıtılmamakta ve sorun aile içinde, bazen de uzmanların desteği ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda sonuçlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde alt ya da üst sosyo-ekonomik düzeye göre örselenme yaşantılarını ele alırken; özellikle istismar şüphesi ile ilgili risk analizi noktasında daha dikkatli davranılması gerekmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, örselenme yaşantıları ve anne-baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı şeklindedir. Zeytinoğlu ve Kozcu(1991) fiziksel istismarla ilgili bazı tutumları incelemek ve istismarcının bazı özelliklerini belirlemek amacıyla Ege Bölgesinde 767 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada çocuğu fiziksel açıdan istismar edenlerin %63'ünün çocuğun anne babasının olduğunu ve bu ebeveynlerin düşük eğitim düzeyine sahip oldukları bulgulanmıştır. Yine yapılan bir araştırmada eğitim düzeyi düşük annelerin yarısının çocuklarına karşı sözlü şiddet kullandığını ortaya koymuştur. Bu annelerin %42'sinin ise çocuklara disiplin amacıyla sert fiziksel şiddet uyguladığı belirtilmiştir (Hunter, Jain, Sadowski ve Sanhueza, 2000). Güler ve arkadaşlarının (2002) Sivas'ta annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar davranışları ve bunları etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmada ise annelerin %87,4'ünün çocuklarına fiziksel istismar, %93'ünün de duygusal istismar uyguladıkları, annenin bu davranışlara başvurmasında ailedeki çocuk sayısının fazla olması, eşin madde kullanımının, eğitim düzeyi düşüklüğünün ve eşi tarafından şiddet görmenin etkili olduğu belirtilmiştir. Boden, Horwood ve Fergusson (2007) tarafından yapılan bir araştırmada benzer olarak annenin eğitimsiz olması ile çocuğun cinsel ve fiziksel istismara uğraması arasında anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Literatüre bakıldığında ebeveyn eğitim düzeyinin artmasının ihmal ve istismarı azaltan bir faktör olduğuna (Aydın ve İşmen, 2003; Bilir ve diğ., 1991; Bostancı ve diğ., 2006; Clausen ve Crittenden, 1991; Dallar Bilge ve diğ., 2013; Herrenkohl, Herrenkohl, Rupert, EgolfandLutz, 1995; Machado ve diğ., 2007; Örsel ve diğ., 2011; Özen ve diğ.,2007) değinilse de bu çalışmada anne-baba eğitimi ve istismar arasında doğrudan bir ilişki bulunmamıştır. Araştırma bulgularına göre anne-baba eğitiminin düzeyinin düşük veya yüksek olması çocuklarının örselenme yaşantılarına maruz kalması için güçlü bir değişken değildir. Özet olarak bu araştırma sonuçları istismarın her eğitim düzeyinde görülebileceği sonucunu ortaya koymuştur.

Sonuç olarak lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada; çocukluk çağı örselenme yaşantılarının anne baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ancak cinsiyet ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulgulanmıştır.

Çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve sebep olduğu travmatik sonuçlar bireyin yaşamını büyük ölçüde etkileyen bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, ihmal ve istismar konusunda ailelerin, öğretmenler ve sağlık profesyonellerinin farkındalık ve duyarlılıklarının artmasına yönelik çalışmaların artırılması, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında istismarın önlenmesine yönelik çalışmaların planlanması ve gelecek nesiller için koruyucu ve önleyici tedbirler alınması önem taşımaktadır. Bunların yanında, çocuk ve ergenlerin kendilerini istismardan koruma noktasında yapabileceklerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının önemi olmakla birlikte, herhangi bir istismar türüne maruz kaldıklarında yardım alabilecekleri kurumları bilmemeleri, çaresizlik ve yalnızlık duygularının yaşanmasına neden olabilir. Bu bağlamda toplum merkezleri ve aile danışma merkezlerinde bu bireylere danışmanlık hizmetleri ve eğitim verilebilir. Yine bu kapsamda istismar mağduru çocukların yardım kuruluşlarına ulaşımını kolaylaştırmak üzere alo yardım hatları kurulabilir. Ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından müfredata öğrencilere haklarını ve kendilerini koruma yöntemlerinin öğretildiği dersler dahil edilebilir ve çocuk istismarının belirtileri, müdahale ve bildirim konusunda ailelere ve öğretmenlere yönelik seminerler düzenlenebilir. Ayrıca uzmanların çocuk istismarı konusunda aldıkları bilgiler lisans eğitimi ile sınırlı kalmamalıdır. Bu alanda çalışan meslek elemanlarının farkındalıklarını ve bilgi düzeylerini arttırmak için çalıştıkları kurumlar tarafından çocuk istismarına ilişkin yasal süreç hakkında hizmet içi eğitim programları düzenlenmesi gerekmektedir. Sağlık personelleri tarafından yapılan ev ziyaretlerinde çocuk istismarı ve ihmali açısından riskli aileler (tek ebeveyn, genç anne-baba, düşük sosyo-ekonomik düzey, madde kullanımı olan ebeveyn vb.) tespit edilmeli, risk grubunda olduğu belirlenen ailelerin ASP İl Müdürlüklerine bildirimleri yapılarak, ekonomik ve sosyal olarak desteklenmesi sağlanmalıdır. Önleme ve tedavi sürecinin kolaylaştırılması ve çocuğun sistem içerisinde ikincil örselenmelere maruz kalmaması açısından istismar olgularında sorumlu tüm meslek gruplarının (doktor, hemşire, psikolog, sosyal hizmet uzmanları, öğretmen vb.) disiplinler arası bir yaklaşımla koordineli çalışmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda bulguların genellenebilirliği açısından farklı bölgelerdeki illerde lise öğrenimlerine devam eden öğrencileri de kapsayacak şekilde

gerçekleştirilebilir. Ayrıca diğer sosyo demografik değişkenler (annenin ve babanın psikolojik bir rahatsızlık tanısı alma durumları, ebeveyn olma yaşları, alkol, uyuşturucu kullanıp kullanmama durumları, düzenli bir gelire sahip olup olmama durumları, bireyin kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğu gibi) de ele alınarak çocukluk çağı örselenme durumları incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Afifi, T. O. (2012). The relationship between child maltreatment and axis I mental disorders: A summary of the published literature from 2006 to 2010. *Open Journal of Psychiatry*, 2, 21-32.
- Aslan, S. H. ve Alparlan, Z. N. (1999). Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin Bir Üniversite Öğrencisi Örnekleminde Geçerlik Güvenirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(4), 275-285.
- Aydın, O. ve İşmen, E. A. (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 7-20.
- Bahar, G., Savaş, H. A. ve Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Berber Çelik, Ç. (2010). Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B., Atik, B. ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(1). 53-66.
- Boden, J. M, Horwood, L. J. ve Fergusson, D. M. (2007). Exposure to childhood sexual and physical abuse and subsequent educational achievement outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 31, 1101–1114.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtiler üzerine etkisi. *New/Yeni Symposium Journal*, 44(2), 100-106.
- Clark, D. B., Thatcher, D. L. ve Martin, C. S. (2010). Child abuse and other traumatic experiences, alcohol use disorders and health problems in adolescence and young adulthood. *Journal of Pediatric Psychology*, 35(5), 499-510.

- Claussen, A. H. ve Crittenden, P. M. (1991). Physical and psychological maltreatment: Relationsamong types of maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 15, 5-18.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education*(6th ed.). London: Loutledge.
- Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Çeçen Eroğul, A. R. ve Türk, S. B. (2013). Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1421-1439.
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S. ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 27-35.
- Erükçü Akbaş, G. (2014). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları: Ankara Altındağ ve Çankaya örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), 75-96.
- Finkelhor, D. ve Korbin, J. (1988). Child abuse as an internationalissue. *Child Abuse and Neglect*, 12, 3-23.
- Gladstone, G.M., Parker, G.B., Mitchell, P.B., Malhi, G.S., Wilhelm, K. ve Austin M.P. (2004). Implications of childhood trauma for depressed women: An analysis of pathways from childhood sexual abuse to deliberate self-harm and revictimization. *The American Journal of Psychiatry*, 161, 1417-1425.
- Göde, O., Savi, F. ve Savi, S. (2000), Eğitimin bütünlüğü içinde sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 22-34.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Herrenkohl, E. C., Herrenkohl, R. C.,Rupert, L.J., Egolf, B. P. ve Lutz, J. G. (1995). Risk factors for behavioral dysfunction: The relative impact of maltreatment, SES, physical health problems, cognitive ability, and quality of parent-child interaction. *Child Abuse and Neglect*, 19, 191–203.
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect: Attachment, Development and Intervention*. New York: Palgrave Macmillan.

- Hunter, W. M., Jain, D., Sadowski, L. S. ve Sanhueza, A. I. (2000). Risk factors for severe child discipline practices in rural India. *Journal of Pediatric Psychology*, 25(6), 435-447.
- İşıkkhan, V. ve Şenver Yıldırım, Ş. (2006). Ergenlerin aile içi şiddete maruz kalma durumları ve aile ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 73-90.
- İşmen, E. (2004). Aile içi istismarı ölçek geliştirme çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 207-221.
- Kendall-Tackett, K. (2002). The health effects of childhood abuse: Four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse and Neglect*, 6(7), 715-730.
- Lubin, H., Johnson, D. R. ve Southwick, S. M. (1996). Impact of child abuse on adult psychopathology: A case report. *Dissociation*, 9(2), 134-139.
- Machado, C., Gonçalves, M., Matos, M. ve Dias, A. R. (2007). Child and partner abuse: Self-reported prevalence and attitudes in the North of Portugal. *Child Abuse and Neglect*, 31, 657-670.
- McMillan, H., J. ve Schumacher, S. (2006). *Research in education evidence-based inquiry* (6th ed.). Boston: Pearson Education.
- Norman, R.E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J. ve Vos, T. (2012). The long-term consequences of child physical abuse, emotional abuse and neglect: A systematic review and meta-analysis. *Plos Medicine*, 9(11).
- Olsson, A., Ellsberg, M., Berglund, S., Herrera, A., Zelaya, E., Pena, R. ve et al. (2000). Sexual abuse during childhood abuse and adolescence among Nicaraguan men and women: A population-based anonymous survey. *Child Abuse and Neglect*, 24(12), 1579-1589.
- Oskay, G. (1991). Dayak konusunda anababa ve ergenin tutumu. *Aile Yazıları III*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi. Ankara: MN Ofset.
- Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlan Kahiloğulları, A. ve Akgün Aktaş, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12, 130-136.
- Özdemir, B. ve Celbis, O. (2012). Cinsel saldırıya uğramış çocukta erken ve geç muayene bulgularının değerlendirilmesi. *Medicine Science*, 1(1), 55-64.
- Özen, Ş., Antar, S. ve Özkan, M. (2007). Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk, sigara ve alkol kullanımı üzerine etkisi; üniversite son sınıf öğrencilerini inceleyen bir çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 20(2), 79-87.

- Priebe, G. ve Svedin, G. C. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society an epidemiological study of adolescents' disclosures. *Child Abuse and Neglect*, 32, 1095–1108.
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269-278.
- Sesar, K., Simic, N. ve Barisic, M. (2010). Multi-type childhood abuse, strategies of coping and psychological adaptations in young adults. *Croatian Medical Journal*, 51, 406-416.
- Smith, C. A., Ireland, T. O. ve Thornberry, P. (2005). Adolescent maltreatment and its impact on young adult antisocial behavior. *Child Abuse and Neglect*, 29, 1099-1119.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Topçu, S. (2009). *Silinmeyen izler*. Ankara: Phoenix.
- Uğur, Ç., Şireli, Ö., Esenkaya, Z., Yaylalı, H., Saday Duman, N., Gül, B. ve ark. (2012). Cinsel istismar mağdurlarının psikiyatrik değerlendirilmesi ve izlemi: Son dört yıllık deneyim. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 19(2), 81-86.
- WHO. World report on violence and health; child abuse and neglect by parents and other caregivers, Geneva. 2002; 60.
- Yarar, F. ve Yarış, F. (2011). Birinci basamakta çocuk istismarı ve ihmali yaklaşım. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 15(4), 178-183.
- Zeytinoğlu, S. ve Kozcu, Ş. (1991). Fiziksel çocuk istismarı konusunda bir araştırma. *Aile Yazıları III*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi. Ankara: MN Ofset.
- Zielinski D. S. ve Bradshaw, C.P. (2006). Ecological influences on the sequelae of child maltreatment: A review of the literature. *Child Maltreatment*, 11(1), 49–62.
- Zlotnick, C., Johnson, J., Kohn, R., Vicente, B., Rioseco, P. ve Saldivia, S. (2008). Childhood trauma, trauma in adulthood and psychiatric diagnosis: results from a community sample. *Comprehensive Psychiatry Journal*, 49(2), 163-169.